

modalitását, szókincsét, nyelvhasználatát, ritmikai megoldásait tekintve mennyire egységes és összetartó. A magyar változat ezáltal is visszatükrözi azt a kiérleltséget, amely Heaney időskori líráját jellemzi. Az *Élőlánc* költeményei képesek élet és halál egymásba fonódását megrázó újrafelismerésként közvetíteni, közhelyek helyett a tapasztalás közös helyei tárulnak fel bennük – azok, amelyek lokálisak, felcserélhetetlenek, mégis elvezetnek a saját gyermekkor emlékeihez (Annie Devlin kertje, a Wood Road, a Grove Hill tölgyese), és azok, amelyek mindenhol egyformán elérhetetlenek. Ahogy a *Herbárium* teszi fel a kérdést: „Hol lelhető meg újra / Egy máshol világ, // Térképen, atlaszon túl, Ahol minden önmagából // És önmagába fűződik, mint fészekben a fűszálak?” (*FISZ–Jelenkor*)

BALAJTHY ÁGNES

Lírai daktilusom

G. ISTVÁN LÁSZLÓ: *REPÜLŐ SZŐNYEG*

Látványos és nagyon tanulságos kudarc G. István László verseskötete. Nagyot vállalt, alighanem teljesíthetlent, nem csoda hát, hogy hiába mozgósította minden tehetségét, felkészültségét és szorgalmát, végül egy céljaiban homályos, erényeiben felemás, gyengéiben is legalább kétarcú kötetet tett az asztalra. Pedig az ötlet igazán méltányolható, sőt kifejezetten örömteli, hiszen egy negyvenes évei elején járó, kilencedik kötetén dolgozó költő próbált valami innovatívát, valami szokatlant, valami sose-voltat, valami igazán eredetit alkotni, előhozakodni végre a „nagy dobással”, amire végre odafigyel majd a szakma és talán a tágabb olvasóközönség is. Az ötlet az volt, hogy a könyvben a magyarul létező vagy megalkotható összes időmértékes formát bemutatja egy-egy példán keresztül, köztük olyan egzotikus távol-keleti formákat is, melyekről halandó ember talán nem is tudott korábban. Mindezt úgy, hogy a végül kétszázharminc versből összeálló gyűjtemény ne csak egy hideg és unalmas verstani példatár legyen, hanem illeszkedjen a szerző korábbi kötetében felépült költői világhoz, tükrözze a verssel és a számára fontos egzisztenciális problémákkal kapcsolatos gondolatait, vagy épp a játékkedvét. Ráadásul legyen önmagában is élvezhető, a bonyolult lábjegyzetek nélkül is megálló kötet, és ez alighanem eleve kudarcra ítélt próbálkozás volt.

Jól látszik ez abból is, hogy a kritika, talán zavarában, szinte észre sem vette a könyvet. Mindössze két írást találtam róla, Horváth Viktor személyes érintettségről árulkodó, az ő költői ellenforradalmához harcostársat találó, ezért a kísérletet ünneplő recenzióját a *Jelenkor* online oldalán, és Hutvágner Éva rövid kritikáját az *Élet és Irodalomban* (2015/22.), melyben ő viszont nemes egyszerűséggel „dühítő gyakorlófüzet”-nek nevezi a kötetet. Ők sem, de úgy sejtem, a meg nem született kritikák szerzői sem voltak hajlandók a verseket a kétségkívül erős ajánlatoktól, magyarán a verstani rendszertől és az egyébként nem igazán következetes, néhol túlságosan terjedelmes, néhol hiányos, néhol személyeskedő lábjegyzetektől, valamint a riasztó formamegnevezésektől és a katalógusszerű kötetstruktúrától, a tartalomjegyzék helyetti tárgymutatótól elvonatkoztatva olvasni. Ezekkel a paratextu-

sokkal tényleg nem lehet mást kezdeni: egy-egy vállveregetésen, egy-egy bravózáson vagy köszönetnyilvánításon túl csak az iparos munka és a szakma dicsérete, vagy olyan közhelyek jöhetnek, mint tartalom és a forma kapcsolatának evidenciája, a klasszikus műveltség örök értéke vagy a költői mesterség tanulhatósága – mely megállapítások azonban semmit sem mondanak G. István László munkájának értékéről. Én viszont azt javaslom, hogy egy rövid tiszteletkör után foglalkozzunk magukkal a versekkel, melyek nem a sokszor valóban virtuóz formáknak köszönhetően, hanem csak azokkal együtt, vagy néha épp azok ellenében jók vagy rosszak. Hiszen ez lenne a szerző ajánlata is: ne verstani kézikönyvnek, hanem az ő sorban következő saját kötetének tekintsük ezt a válogatást – más kérdés, hogy az imént sorolt körítés-sel azt jelzi, hogy ő maga is elcsábult saját vállalkozása vélt nagyszerűségétől.

Ami tehát a verstani részt illeti: a szerző leporolta a Szepes–Szerdahelyi-féle, hetvenes években írt, bizonyára minden magára valamit adó magyar költő éjjeli-szekerényén ott gyűrődő tankönyvet, és példaverseket írt az egyes tételekhez, majd elővett néhány modernebb, angolszász szakkönyvet is, melyekből mások mellett egy-egy kambodzsai, maláj vagy épp burmai versformát mazsolázott ki és magyarártott. Végül különféle mai, matematikai formákra is rátalált, ezekkel zárul a kötet. Tóth Krisztina ezúttal igazán remek, tárgyyszerű, a kötelező körökön messze túllépő előszavából tudjuk, hogy az anyag három éven át készült. Bizonyára voltak olyan nehezebb formák, melyek csak sokadik nekifutásra adták meg magukat, de voltak olyanok is, melyek a szerző egy korábbi kötetében már megjelent szöveg által voltak kipipálhatók. A lényeg azonban mégis az, hogy egy-egy mintát vagy sablont kitölteni végső soron ujjgyakorlat, egy szakmáját komolyan vevő költőnek és főként műfordítónak az ilyesmi nem jelenthet gondot, sőt, a kreatív írás kurzusok ügyesebb hallgatói is képesek még egy nehezebb versemértéket követve is összerakni egy szöveget. De ez utóbbi még biztosan nem költészet, és az előbbieket magasabb szintű munkáiból sem lesz önálló kötet. Ahhoz, hogy a G. István László által megálmodott egységes anyag létrejöjjön, épp az kellene, illetve az kellett volna, hogy minden egyes forma a szerző érzékenységének és érdeklődésnek megfelelő tartalommal töltődjön fel, vagy még inkább fordítva: hogy az ő régi és új témái találják meg a voltaképp végtelen számú forma közül a nekik leginkább megfelelőt.

Merthogy a létező formák száma valóban végtelen, legfeljebb a nyelv és a nyelv-érzék szab számukra határt – a kötetnek ezt is figyelembe kellett volna vennie. Természetesen vannak bevett, nevet kapott, sokak által használt, nagy hagyományú, önmagukban is jelentéssel teli versformák, de a verslábak és a szótagszámok variálásával sok-sok új képlet létrehozható. És az a gyanúm, hogy az avantgárd és a számítógépes költészet követői ezek közül jó néhányat már meg is alkotnak – más kérdés, hogy mi válik ezek közül kanonikussá. De voltaképp a tankönyvi formák is úgy jöttek létre, hogy egy-egy újító költő vette a bátorságot, használta a fantáziáját, és egy új sor- vagy strófaképletet alkotott, amit aztán mások követtek. A Puskin-strófa, a spenser-i és a kötetben felsorolt még vagy harmincféle szonett mind ilyen, de a szapphikus hexameter vagy az aszklepiadészi versszak is bizonyára ebbe a sorba tartozik. Amikor pedig azt olvassuk az egyik lábjegyzetben, hogy az adott forma „Garay János leleménye” (160. vers) vagy azt, hogy „1990-ben találta ki Richard Wilkins” (228.), akkor muszáj arra gondolnunk, hogy

mennyi minden mást is kitaláltak már mások, vagy mennyi mindent kitalálhatna akár G. István László is – és itt nem elsősorban a formák szaporításának matematikailag kvázi végtelen lehetőségére igyekszem rámutatni, hanem a kötelező iróniára, aminek egy ilyen vállalkozást kísérni illene. Lehetne több vers, de lehetne kevesebb is, a teljesség ígérete ma már óvatosan kezelendő: a kötet pont ugyanazt mondaná.

Elgondolkoztató az is, hogy a szakmainak, tankönyvinek látszó lábjegyzetekbe többször becsúszik olyasmi, hogy az adott képlet „bonyolult versforma” (pl. 196.), de hogy kinek mi bonyolult, az nem tartozna szorosan a tárgyhoz, ahogy az sem, hogy a kérdéses sor „nem fér ki egy sorban” (112.), mert hát ez igazán nem verstani, hanem inkább tipográfiai kérdés: ha akarom, minden kifer mindenhová. Sajnos néhol a szerzőt is magával ragadta a forma szenvedélye, az ötletébe vetett hit, a lelkesedés, hogy a teljesítmény ezúttal a katalógusépítésből és nem magukból a szövegekből következik. Ugyancsak zavaró, amikor a versek reflektálnak magára a formára, és még inkább az, amikor a megírás nehézségére is. Az ilyesminek, a költői folyamat versbeli tematizálásának lenne létjogosultsága, bár amúgy senkinek sem javasolnám, de itt, ahol a kötetnek ez az egyik kimondott tétje, ezt ízlésbeli hibának, öntömjenezésnek, az erőfeszítések fürdetésének érzem. Ha a szerző valóban azt szeretne volna, hogy a kötet ne a verstani izmozásról szóljon, hanem költészetének fontos kérdéseiről (tegyük fel, hogy ez nem az), akkor az ilyen típusú önreflexiókat messze el kellett volna kerülnie: „jambust diktál a vers” (43.), „csak a képzelet ég, nem a vers, / eloltja a lírai daktilusom” (22.). Még ennél is zavaróbb, amikor enged a versforma hagyományának, és egy annak megfelelő, de a saját világától, valamint még az épp emiatt összevissza kötettől is messze eső képzeteket ébreszt. Elég csak a haiku alfajaira gondolnunk (202–211.), vagy a túl sokat ígérő, az „ögermán alliterációs hangsúlyszámláló”, voltaképp a *Hildebrand-ének* ősi formáját követő, a *Részlet a Dobmerach dicsőségéből* címet viselő, 172-es számú versre, mely egy az eredetét követő harci jelenetet ír meg vagy ír újra – ez pedig nem G. István László költészete, ez semmi több, mint ujj- és stílusgyakorlat. Ugyancsak kár a gyerekversekért (pl. 116., *Téli elefánt*) és a politikus-szatirikus szövegekért (pl. 120., *Patkányország*), mert ezek ugyan kiválóan megmutatják egy-egy versforma sajátosságait, de hígítják és hiteltelenítik a kötetet mint költői, lírai mélységű gyűjteményt.

Pedig ha a versformát megnevező alcímeket és az azokat magyarázó lábjegyzeteket figyelmen kívül hagyva, elfelejtve, átugorva olvassuk a verseket, nagyon emlékezetes, kifejezetten invenciózus vagy akár szép szövegrészletekre bukkanhatunk. Olyan versekre, melyekben megmutatkozik a szerző kétségkívül meglévő és biztosan átlagon felüli formakultúráján túl az asszociációs képessége, a képteremtő ereje, a sajátta tett motívumok mozgatórugójában szerzett rutinja, a verscsoportok közti apró hidak felépítésének mesteri tudása és nem utolsósorban a lírai érzékenység finomsága, illetve az ebben megbújó árnyalatok gazdagsága. Láthatóvá válnak azok a tematikus, az előző kötetekből is ismerős szálak, melyek erős összekötői lehetnének a mostani versválogatásnak, és amelyek keresztlátásukkal egységesebben mondható kompozíció is megalkotható lett volna.

Az egyik fontos, kényességében is gondosan kibontott témája a hit, melyhez egy nagyon korszerű, kételyekkel teli boldogságkeresés, avagy inkább erős boldogságvágy kapcsolódik. Az ezt megelőző, 2013-as *Hármasoltárok* című kötethez

képezt élesebben látszik, hogy a komorság és a fenyegetettségérzés ellenére is erős létöröm van ebben a költészetben, és hogy ennek az örömnak a háttérében ott a hit ereje, mely minden kétség ellenében is arra ösztökél, hogy szeretettel és megbecsüléssel forduljon a beszélő az apró tárgyaktól kezdve a növényeken és az állatokon át az élet egészéig. Feltűnően sokszor emeli be a fákat a versbeli képekbe, az erdő, a hulló levelek vagy épp az örökzöld tűlevelek zárt metaforikus sorba rendeződnek. Ezek a kötetben elszórva vannak jelen, majd az egyik kulcsversben, a 189-es, *Imalomb* című versben a fa az Isten szimbólumává nemesedik, és mindjárt másként látszik a sok téli ág – mely ezek szerint a transzcendenciától megfosztott vagy önmagát megfosztó világ metaforája.

Nagyon szép az is például, ahogy a hőésés mindent betemető és közben új tereket teremtő folyamatáról ír (197.), megragadóak a tűzzel játszó képek (165., 166.) és a gyertyafényben történő szeretkezést leíró romantikus sorok: „Nem fényben szeretem, csak így, ha árnyék / keretezheti: szívverést a borda.” (141.). Van még sok erős sor, hadd idézzek párat, talán a szövegekből kiragadva is érződik a súlyuk: „Akard, hogy ne várjak hiába.” (100.); „Én is! Én is! Te nem? Te nem?” (42.); „hogy tud a semmi a tóba beférni?” (25.); „a te érdeked / is, hogy kihámozd a csendből magunkat, / s hogy, mint az almát, kettészeld kopott / és bejártott miújságjainkat” (183.). Külön figyelmet érdemel a költő-apa szellemének megidézése, amiben ott a hála és a fájdalom, de talán a finom versengés is: „apám képe izzik fel retinámon, / álomnak vélném, bár ne volna álom”; „ezt a dallamot tőle ismerem” (190.). Lehetne még sorolni, de nagyjából ez az vonal, ami ebben a kötetben igazán értékes és maradandó – már persze azoknak, akik a későbbiekben sem laboratóriumi körülmények között született verstani példatárként fogják forgatni. (*Magvető*)

BEDECS LÁSZLÓ

Akinek a verseit mondani kell

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: *EREIMBEN AZ IDŐ*

Vári Fábíán László az ősi énekmondók, s talán a sámánok és táltosok kései utóda. A népdalhatások, a közéletiség, a kárpátaljai kisebbségi sors, a történelmi érzékenység, a szabadság–szerelem–haza hármassága: mind-mind forrásai költészetének. A verstan pontos ismerete és fölhasználása, a kulturált hang és a hagyomány tisztelete ugyancsak jellemzi versvilágát. A fenti minőségek és értékek ugyanakkor nem borítják el ezt a lírát, sokkal inkább azok sokszínűsége jellemzi.

Ereimben az idő című kötete igazolja mindezt, a tragikus és komikus elemek gazdagságával. Van itt keserűség és fájdalom, de azok feloldása is jelenvaló. Kötetnyitója, *Az alagút végén* így jelzi mindezt: „Az alagút végén / hideg lesz nagyon. / Szellőt, madarat / nem ringat a lomb. / Az égen foka- / nyájak legelésznek, / a bronzba hűlt hold / nyakukban kolomp.” Ez a hangütés máris fölmutatja jellegzetes hangját, irányultságát. Azt is természetesen, hogy – miként a költők és a hét-